HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

ואי בעית אימא אי סבירא לן הקפה ברגל דכולי עלמא לא פליגי דילפינן פנים מחוץ והכא בהא קא מיפלגי מר סבר הקפה ביד ומר סבר [א]הקפה ברגל ואי בעית אימא דכ"ע הקפה ביד והכא בהא קא מיפלגי מר סבר ילפינן יד מרגל ומר סבר לא ילפינן וסבר ר' יוסי הגלילי הקפה ביד והא מדקתני סיפא ר' אליעזר אומר במקומו היה עומד ומחטא מכלל דתנא קמא לא סבירא ליה אלא מחוורתא כדשנינן מעיקרא מר סבר הקפה ביד ומר סבר הקפה ברגל [א] ואי בעית אימא [ב] בהא קא מיפלגי מר סבר סביב דמזבח פנימי כסביב דמזבח החיצון ומר סבר כוליה מזבח פנימי במקום חדא קרן דמזבח חיצון קאי תניא אמר ר' ישמעאל שני כהנים גדולים נשתיירו במקדש [ג] ראשון זה אומר בידי הקפתי וזה אומר ברגלי הקפתי זה נותן טעם לדבריו וזה נותן טעם לדבריו זה נותן טעם לדבריו סביב דמזבח פנימי כסביב דמזבח החיצון וזה נותן טעם לדבריו כוליה מזבח פנימי במקום חדא קרן דחיצון קאי: רבי אליעזר אומר במקומו היה עומד ומחטא: מתניתין מני ר' יהודה היא דתניא ר' מאיר אומר רבי אליעזר אומר במקומו עומד ומחטא ועל כולן היה נותן ממעלה למטה חוץ מאותה שבאלכסון שנותן ממטה למעלה רבי יהודה אומר ר' אליעזר אומר במקומו עומד ומחטא ועל כולן הוא נותן מלמטה למעלה חוץ מזו שהיתה לפניו ממש שנותן ממעלה למטה כי היכי דלא ניתווסן מאניה: הזה ממנו על טהרו של מזבח: מאי (א)טהרו אמר רבה בר רב שילא פלגיה דמזבח כדאמרי אינשי טהר טיהרא והוי פלגיה דיומא מיתיבי (ב)כשהוא מזה אינו מזה לא ע"ג האפר ולא ע"ג הגחלים [ב]אלא חותה גחלים אילך ואילך ומזה אלא אמר רבה בר רב שילא על גלויה דמזבח כדכתיב [1]וכעצם השמים לטוהר תניא חנניא אומר בצד צפוני הוא נותן רבי יוסי אומר [ג]בצד דרומי הוא נותן במאי קמיפלגי מר סבר (ג)פיתחא בדרום קאי ומר סבר (ד)פיתחא בצפון קאי דכ"ע מיהא היכא דגמרן מתנות דקרנות התם יהיב על גגו מאי טעמא אמר קרא [2]וטהרו וקדשו מקום שקדשו שם טיהרו: שירי הדם היה שופך על יסוד מערבי של מזבח החיצון: דאמר קרא [3]ואת כל דם הפר ישפוך וכי נפיק בההוא פגע ברישא: ושל מזבח החיצון היה שופך על יסוד דרומית: (ה)ת"ר [4]יסוד המזבח זה יסוד דרומית אתה אומר יסוד דרומית או אינו אלא יסוד מערבית אמרת ילמד ירידתו מן הכבש ליציאתו מן ההיכל מה יציאתו מן ההיכל בסמוך לו ואי זה זה יסוד מערבי אף ירידתו מן הכבש בסמוך לו ואי זה זה יסוד דרומי תניא ר' ישמעאל אומר זה וזה יסוד מערבי ר' שמעון בן יוחאי אומר זה וזה יסוד דרומי בשלמא ר' ישמעאל קסבר ילמד סתום ממפורש אלא ר' שמעון בן יוחאי מאי טעמא אמר רב אשי קסבר פתחא בדרום קאי תנא דבי רבי ישמעאל בדבי רבי שמעון בן יוחאי זה וזה יסוד דרומית וסימניך משכוה גברי לגברא: אלו ואלו מתערבין באמה ויוצאין וכו': תנו רבנן (ו)מועלין בדמים דברי ר' מאיר ור' שמעון וחכ"א [ד]אין מועלין בהן

עד

ואי בעית אימא אי סבירא לן. דהקפה במזבח הפנימי ברגל היא כהקפה דחיצון דכולי עלמא ילפינן פנים מחוץ לענין ימין אלא סבירא להו להני תנאי דהקפה ביד ובמקומו עומד ומחטא לכל הקרנות לפי שאינו צריך להקיף ברגל שהרי כולו אינו אלא אמה על אמה: **מכלל דת"ק.** לא שני ליה בין הקפת פנימי לחיצון אלא שניהן ברגל ותנא קמא דמתני' רבי יוסי הגלילי היא דהא כוותיה קאמר בברייתא: **סביב דמזבח הפנימי.** דכתיב ביה על קרנות המזבח סביב (ויקרא טז): **כסביב דמזבח החיצון.** מה זה ברגל אף זה ברגל: **במקום חדא קרן.** שהקרן של חיצון אמה על אמה: **מתניתין רבי יהודה היא.** דשמעינן ליה דאמר משום רבי אליעזר הכי: **ועל כולן הוא נותן מלמעלה למטה.** בזו שלפניו על כרחו כדי שלא יזוב הדם לתוך בית ידו דהואיל וגבוה היא יותר מידו צריך להיות ראשי אצבעותיו למעלה ואם מושך מלמטה למעלה הדם זב לתוך בית ידו ובאותן של צדדין נותן כדרך שהתחיל בזו חוץ מאותה שבאלכסון שהיא רחוקה ואם בא למשוך מלמעלה למטה טורח הוא לו להיות כפוף ופושט זרועו עד כלות המתנה אלא מכופף גופו ופושט זרועו מתחיל למטה ונזקף והולך למעלה: **ועל כולן נותן מלמטה למעלה.** שכך נוח לו לכל הרחוקות: **דלא ניתווסי מאניה.** כדפרישית: **אפלגיה דמזבח.** באמצע גובה כתלו: **טהר טיהרא.** תרגום של צהרים (בראשית מג) שהוא בחצי היום: **חנניה אומר בצד צפוני היה נותן.** כל שבע הזאות. חנניה סבר פתח לפרוכת בדרום וכי נפיק במערבית דרומית פגע והתם לא יהיב ברישא חיטוי דקרנות כדאמרן עד דנפיק למזרחית דרומית ויהיב והדר למערבית דרומית לשמאל משום דבהא איחייב ברישא כדאמרן לעיל ומשם למערבית צפונית לצפונית מזרחית והתם דגמריה לחיטוי יהיב שבע הזאות: **ורבי יוסי סבר פתח בצפון.** כדקאמר במתני' הלכך מזרחית צפונית מתחיל ובדרומית מזרחית מסיים והתם יהיב להזאות: **במקום שקידשו.** בקרנותיו שם טהרו בהזאות: **דאמר קרא.** גבי פר כהן משיח ואת כל דם הפר וגו' (ויקרא ד) ותניא בתורת כהנים ז) הפר לרבות פר יום הכפורים שיהו שיריו נשפכין ליסוד אשר פתח אהל מועד זה יסוד מערבי: **יסוד המזבח.** האמורה בחטאת החיצונה: ה"ג **אמרת ילמד ירידתו מן הכבש וכו'.** ירידתו מן הכבש בחיצונות ליציאתו מן ההיכל ושיריים הפנימיים בידו: **זה וזה.** חיצונות ופנימיות: **ילמד סתום.** חיצונות שלא פורש בהן לאיזה יסוד: **מן המפורש.** מן הפנימיות שכתוב בהן אל יסוד המזבח אשר פתח אהל מועד (שם) והוא יסוד מערבי: **קסבר פיתחא.** דהיכל בדרומו של מזבח קאי הלכך יסוד אשר פתח אהל מועד היינו דרומי: **תנא דבי רבי ישמעאל בדבי ר' שמעון בן יוחי זה וזה יסוד דרומי.** בבית מדרשו של ר"ש בן יוחי היו שונין משנת רבי ישמעאל וגורסין בה זה וזה יסוד דרומי לומר חזר בו רבי ישמעאל: **וסימן.** שלא תטעה לומר זה וזה יסוד מערבי היו שונין: **משכוה גברי לגברא.** תלמידי ר' שמעון משכו את ר' ישמעאל לומר כדבריהן:

אלא

דאמר קרא אל יסוד מזבח העולה אשר פתח אהל מועד. ולא גרסינן בההוא פגע ביה ברישא ולעיל בפרק אמר להם הממונה (דף לג.) פי' אין מעבירין על המצות גרסינן: **משכוה** גברי לגברא. בפ' איזהו מקומן (זבחים דף נג:) איתא נמי וגרס רש"י התם זה וזה יסוד מערבי וסימן משכוה גברי לגברא ומפרש רש"י וזה לשונו תלמידי רבי ישמעאל שהן רבים משכו את ר"ש בן יוחי לומר כדבריהם ולא נהירא לר"י דבפרק בתרא דזבחים (דף קיט:) פליגי נמי רבי ישמעאל ור"ש בקרא דאל המנוחה ואל הנחלה דר' ישמעאל אומר דזו וזו שילה ור' שמעון אומר זו וזו ירושלים תנא דבי ר' ישמעאל בדבי רבי שמעון זו וזו ירושלים וסימן משכינהו גברא לגברי ומפרש רש"י ר' שמעון בן יוחי שהוא יחידי משך את תלמידי ר' ישמעאל להניח דברי רבם והשתא קשה חדא אין זה סימן לאדרבה דרך הוא שרבים מתגברין ומושכין את היחיד וא"כ אתי למיטעי ולומר איפכא גברי לגברא א"כ מה סימן הוא ועוד דהא באיזהו מקומן הוי איפכא גברי לגברא א"כ אתי למיטעי ע"כ נראה כמו שפרש"י כאן זה וזה יסוד דרומית מיהו ה"ג משכו גברי לגברא פירוש ר"ש בן יוחי שהוזכר שמו ושם אביו משך תלמידי רבי ישמעאל שהוזכר שמו ולא שם אביו לומר כדבריו וה"ג נמי בפרק בתרא דזבחים (ג"ז שם) וכן פי' בערוך בערך משך ואפילו אי גרסינן בתרוייהו גברא לגברי כגירסת רש"י דהתם נראה דלא קשה מה שהקשיתי הא אתי למיטעי ולהפך הסי' ולומר גברי לגברא די"ל דזה היה ידוע שרבי שמעון האריך ימים אחר רבי ישמעאל ותלמידי רבי ישמעאל נמשכו ללמוד לפניו אחר פטירת רבם והורחא דמילתא הוא כל הנמשך אחר חבירו לביתו בין שהם רבים בין שהוא יחיד יש לו לומר כדברי מי שהוא נמשך אצלו:

עד

פה א ב ג מיי' פ"ד מהל' עבודת יוה"כ הל' ג:
פו ד מיי' פ"ב מהלכות מעילה הלכה יא:

רבינו חננאל

איבעית אימא אי סבירא לן דהקפה במזבח הפנימי ברגל הוא ילפינן פנים מחוץ, והכא בהא פליגי, ר' יוסי הגלילי סבר הקפה ברגל ור' עקיבא סבר הקפה ביד. **ואיבעית** אימא כולי עלמא הקפה ביד, ונדחה, דליכא למימר דר' יוסי הגלילי סבר הקפה ביד, דהא מתניתין לר' יוסי הגלילי היא. וקתני סיפא ר' אלעזר אומר במקומו היה עומד ומחטא. כלומר, בידו היה מקיף ולא ברגל, מכלל דתנא קמא דהוא ר' יוסי הגלילי סבר הקפה ברגל, דאם כן הוה ליה למימר ר' אלעזר מאי אתא לאשמועינן היינו תנא [קמא] אלא מחוורתא כדשנינן מעיקרא, והוא [ד]ריה"ג סובר הקפה ברגל ור' עקיבא סבר הקפה ביד. **איבעית אימא** אי סבירא לן הקפה ברגל כולי עלמא ילפינן פנים מחוץ, והכא בהא פליגי ר' יוסי סבר סביב דמזבח הפנימי בעינן דרך ימין כסביב דמזבח החיצון. ור"ע סבר סביב דמזבח הפנימי במקום חדא דקרן מזבח החיצון קאי כולו מזבח הפנימי אמה הוא וקרן מזבח החיצון אמה. **תניא** שני כהנים נשתיירו ששימשו במקדש ראשון אחד אומר בידי היקפתי ואחד אומר ברגלי היקפתי. כלומר, אירע קרי באחד מהן ונכנס השני ושימש תחתיו, ונשתיירו שניהם. **ר' אלעזר אומר במקומו היה עומד ומחטא ועל כולן היה נותן ממטה למעלה חוץ מזו שהיתה לפניו שנותן ממעלה למטה.** מתניתין מני ר' יהודה היא, דתניא ר' יהודה אומר, ר' אלעזר אומר על כולן הוא נותן ממטה למעלה חוץ מזו שהייתה לפניו ממש, שנותן ממעלה למטה, כי היכי דלא נתווסן מאניה, כלומר אם יזה ממטה למעלה חיישינן שמא יפול הדם על בגדיו ויטנפו כליו. **הזה על טהרו של מזבח ז' פעמים** כו' אתינן לאוקימיה פלגא דמזבח ונדחית, ואוקמינא גילויא דמזבח. וכיון שהעמדנו טהרו של מזבח גילויו, כלומר אינו מזה על גבי הגחלים ולא על גבי אפר, אלא חותה אילו ואילו ומגלה גוף המזבח ומזה על הזהב עצמו. **ובאיזה** המקום במזבח מזה. תניא ר' חנניא אומר בצד דרומו היה מזה ר' יוסי אומר בצפונו, ולדברי הכל הקפה ביד ולא ילפינן הקפה מרגל. ור' חנניא סבר פתחא בדרום קאי ומהיכא דנפיק התם מדי. ור' יוסי סבר פתחא בצפון קאי כו'. ודכולי עלמא מיהא היכא דגמרן מתנות דקרנות התם יהיב ברישא מאי טעמא אמר שמואל **דאמר קרא וטהרו וקדשו** במקום שמקדשו שם וטהרו. **שירי הדם היה שופך אל יסוד מערבי.** דקיימא לן אין מעבירין על המצות, וכי נפיק מן ההיכל ביסוד מערבי פגע ברישא. **ושל מזבח החיצון** ביסוד דרומי, כדתנן שהכבש היה לדרומו של מזבח. וכי נחית מן הכבש ליסוד דרומי פגע ברישא פי', הא דאמר מפורש הוא דם הפר שנשפך ביסוד מערבי, שנאמר ואת כל הדם ישפוך אל יסוד מזבח העולה אשר פתח אהל מועד. הנה מפורש ביסוד המזבח שהוא כנגד פתח אהל מועד והוא יסוד מערבי של מזבח החיצון. וסתום הוא דם העולה ושאר הזבחים שעל מזבח החיצון שנאמר בהם ואת כל הדם ישפוך אל יסוד המזבח סתם, ולפיכך אמר ר' ישמעאל זה מפורש וזה סתום ילמד סתום מן המפורש. ור' שמעון בן יוחי אמר כוליה מזבח בצפון קאי שנמצא יסוד דרומי הוא המכוון כנגד פתח אהל מועד, כי כל המזבח בצפון, וכשיוצא מפתח אוהל מועד כנגדו, דרום המזבח אינו מגיע למערבו אלא אם כן הופך פניו לצדדין, מזרח ההיכל לימינו ומערב המזבח לשמאלו. דבי ר' ישמעאל הם חכמים הרבה, ור' שמעון בן יוחי איש אחד, ומשכוה גברי לגברא ושנו הכל כר' ישמעאל זה וזה יסוד מערבי. **אילו ואילו מתערבין באמה.** כלומר, כל הדמים מתערבין באמה ויוצאין לנחל קדרון ונמכרין לגננין לזבל הנהנה מהן בלא פדיון מועלין בהן, חייבין קרבן מעילה. ת"ר מועלין בדמים דברי ר' מאיר ור' שמעון, וחכמים אומרים אין מועלין.

מסורת הש"ס

א) זבחים לח: לעיל טו., ב) [תוספ' פ"ג ה"ב], ג) [לעיל נח:], ד) [שם], ה) זבחים נג., ו) זבחים מו. מעילה יא., ז) [ויקרא דבורא דחובה פרשה ג],

תורה אור השלם

1. וַיִּרְאוּ אֵת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְתַחַת רַגְלָיו כְּמַעֲשֵׂה לִבְנַת הַסַּפִּיר וּכְעֶצֶם הַשָּׁמַיִם לָטֹהַר: שמות כד י
2. וְהִזָּה עָלָיו מִן הַדָּם בְּאֶצְבָּעוֹ שֶׁבַע פְּעָמִים וְטִהֲרוֹ וְקִדְּשׁוֹ מִטֻּמְאֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ויקרא טז יט
3. וְנָתַן הַכֹּהֵן מִן הַדָּם עַל קַרְנוֹת מִזְבַּח קְטֹרֶת הַסַּמִּים לִפְנֵי יְיָ אֲשֶׁר בְּאֹהֶל מוֹעֵד וְאֵת כָּל דַּם הַפָּר יִשְׁפֹּךְ אֶל יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה אֲשֶׁר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: ויקרא ד ז
4. וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדָּמָהּ בְּאֶצְבָּעוֹ וְנָתַן עַל קַרְנֹת מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת כָּל דָּמָהּ יִשְׁפֹּךְ אֶל יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ: ויקרא ד ל

הגהות הגר"א

[א] גמ' (ואי בעית אימא) תא"מ: [ב] שם בהא נ"ל ובהא: [ג] שם (ראשון) תו"מ (וע' ת"י):

מוסף רש"י

הובא בסוף המסכת

תוס' ישנים

מר סבר ילפינן יד מרגל. הקשה ה"ר יוסף מנא לן דילפינן יד מרגל דילמא לעולם לא יליף וטעמא משום דלית ליה לרבי יוסי הגלילי כר' יוסי דאמר פתחא בצפון קאי כדפי' רש"י לעיל, וא"כ על כרחיה מקיף דרך ימין דמן דינא בההוא קרן פגע ברישא, ועוד הקשה דמתני' סברא לעיל החיצונה פרופה מן הדרום, וא"כ איך יוכל לומר טעם משנתינו דסבר' כר' יוסי הגלילי כיון שנפרש טעמו דפתחא בצפון קאי, וכי נעקר לומר דסתמא כך משנה הכא כר' יוסי (הגלילי) [דלא כמתני'] דלעיל, ועוד קשה לרבינו מאי שנא דגבי חנניה ור' יוסי מפרש לקמן בטעמא דפליגי בהך בצפון וגבי ר' עקיבא ור' יוסי הגלילי דפליגי נמי בהכי לא מפרש ליה. על כן נראה לרבינו שאפילו לר' יוסי הגלילי פתחא בדרום קאי ומשמע ליה ולא אל המזבח עד שלא יגמור לכל המזבח מבחוץ נפק לגמרי מכולי מזבח ומשום דדרך ימין צריך להקיף מתחיל בקרן מזרחית דרומית של כל גופו חוץ למזבח ועומד במזרח למערב כל אם יוציא ימינו לקרן צפונית הוה ליה דרך ימין, אבל אם יוציא ימינו לקרן דרומית וזו דרך שמאל, והא דקאמר לקמן טעמא דר' יוסי משום דפתחא בצפון קאי היינו משום דשמעיניה במתני' דאמר בהדיא הכי, אבל אי לאו דשמעיניה במשנה דאמר הכי לא היינו תולין טעמו אלא כמו שפירשתי לר' יוסי הגלילי, אבל השתא דשמעיניה בהדיא ניחא ליה לפרושי דלא פליג ר' יוסי אדר' עקיבא רביה במילף פנים מחוץ ובמילף יד מרגל. מ"ר. שני כהנים גדולים שנשתיירו כו'. קשיא לי דהא בפ"ק דתמורה [טו, ב] אמרינן כי מימות משה ועד שמת יוסף בן יועזר לא היתה מחלוקת בישראל, והא דאיפליגו בסמיכה בסוף שניה (דאיכא לד) [דאיכא] לבא ואילו הכא משמע דאיפליגו בה בממקדש ראשון אי מקפה ביד או ברגל, והיינו נמי (אי) פלוגתא דר' עקיבא ור' יוסי הגלילי. ושמא אם היו באין למניין (אין) [היו] יכולין להסכים על האמת. אי נמי אי עבד הכי עבד אי עבד [הכי] עבד לר' ישמעאל. וכן מצאתי בירושלמי [פ"ה ה"ו] דלר' ישמעאל לא פליגי. **אינו מזה על האפר.** בירושלמי [שם] מפיק ליה מן הזה עליו ולא על אפרו. **וכי נפיק בההוא פגע ברישא.** תימה אמאי צריך האי טעמא דבקרא כתיב בהדיא אל פתח אהל מועד והיינו כלפי מערב בפתח ההיכל, ועוד מאי דקאמר לקמן אף ירידתו מן הכבש בסמוך לו, תיפוק לי דבההוא מקום פגע ברישא ולמה לי למילף מיציאתו מן ההיכל. **אלו ואלו מתערבין באמה כו'.** כדמפרש במסכת מדות [פ"ג מ"א] דקתני התם ויסוד היה מהלך על פני כל הצפון כו'.